

liefde tot geestelijk leven gewekt, beantwoordt Hem in wederliefde. Er is evenwel ook eene wederliefde van Gods zijde: eene liefde waarmee de Vader weer de liefde van Zijn kind beantwoordt. Jezus spreekt daarvan in het woord: „zoo iemand Mij liefheeft — Mijn Vader zal hem liefhebben”.

Hier is dus sprake van eene liefde Gods, die op de onze volgt. Het is derhalve duidelijk, dat in dit woord niet bedoeld kan zijn die eeuwige liefde des Vaders met welke Hij de Zijnen heeft liefgehad vóór de grondlegging der wereld; niet die ontfermende zondarsliefde, die uitgaat naar de wereld om zich haar in het Evangelie aan te bieden, uitgaat naar den goddelooze om hem te roepen, te rechtvaardigen en tot Gods kind aan te nemen. Hoe zou van deze liefde gezegd kunnen worden, dat zij op onze liefde volgt? Immers ging zij aan alles vooraf. Zij kwam tot ons niet toen wij reeds discipelen, maar toen wij nog vijanden waren. Die eeuwige, die eerste, die grondliefde is in God eene oorspronkelijke fontein; zij wordt door niets buiten Hem opgewekt, zij is vóór onze liefde. „Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft”.

Wanneer Jezus dus spreekt van eene liefde des Vaders, die op de onze volgt, heeft Hij een andere liefde op het oog. Laat ons durven zeggen: eene latere liefde Gods; eene Vaderliefde, die weer antwoord is op de liefde van Zijn kind; eene wederliefde Gods: „Zoo iemand Mij liefheeft — Mijn Vader zal hem liefhebben”.

* * *

In het heilig huwelijksleven is het kind de vrucht der liefde. Deze ging aan dat kind vooraf, en bracht het voort. Maar wanneer bij het opgroeien, dat kind zijn vader liefheeft en 's vaders geboden bewaart, wanneer het een liefhebbend kind is, — dan wordt in het hart des vaders n i e u w e liefde gewekt, dan volgt er latere liefde op de oorspronkelijke; dan, bij het waarnemen van de trekken der aanbankelijkheid en gehoorzaamheid bij zijn kind, golft in het hart des vaders telkens opnieuw de verteederende op. Dat is de tweede liefde des vaders, zijne wederliefde als antwoord op de kinderliefde.

Zóó bij den Heere onzen God.

Zijne liefde ging aan het aanzijn van Zijn kind vooraf, en zij bracht dat kind voort. Gods kind is de vrucht van Gods liefde. Maar wanneer het beeld des Vaders zich bij dat kind ontwikkelt, wanneer dat kind teedere aanbankelijkheid aan God zijn Vader openbaart, in liefde Hem vreesd en Zijn Woord bewaart, wanneer het de bede van zijn hart blijkt te zijn: Vader, wat wilt gij, dat ik doen zal? — dan wekt als 't ware bij dien Vader nieuwe liefde op; dan wendt God zich tot Zijn liefhebbend kind met nieuwe blijken van Zijn gunst, betuigingen van Zijne trouw en Vaderlijke zorg.

Dat is de wederliefde Gods.

Ook deze wederliefde geschiedt alleen door de bemiddeling van Christus. Christus blijft in alle liefdesverhouding, — de eerste en de latere, — de Middelaar. Gods kind kan zijne liefde tot den Vader alleen gevoelen en betoonen in Christus; „zoo iemand Mij liefheeft”. En God de Vader kan Zijne wederliefde voor dat kind alleen bewijzen in en door Christus; „Mijn Vader zal hem liefhebben”. Ook in de hernieuwde uitlatingen van Zijn gunst aan de Zijnen handelt God als „de Vader van onzen Heere Jezus Christus”; „Mijn Vader”...

* * *

Het behoort de begeerte van den christen te zijn, dat hij van deze wederliefde Gods voortdurend ervaring heeft.

Zeker, het is heerlijk te mogen roemen in de liefde Gods, die ons verkoort, rechtvaardigde en erfenamen maakte des eeuwigen levens. Maar het is niet goed, bij deze eerste liefde en ontferming des Heeren te blijven staan; zoo het kindschap Gods bij ons werkzaam is en bloeit, zal er eene heilige hunkering zijn naar nieuwe uitlatingen der gemeenschap en nabijheid des Vaders. En wanneer deze begeerte bij ons inzouk, is er oorzaak te onderzoeken of de teederheid van het geestelijk leven ook teloor ging.

De ondervinding van Gods wederliefde is eene kostbare zaak in des christens leven; zij betreft den verborgen omgang met den hemelschen Vader. Men meene toch niet, dat ze moet toegeschreven worden aan een gevoelig hart en een gemoedelijken aard; evenmin, dat het leven uit het geloof zulk een liefdesverkeer niet zou behoeven. Het behoort tot de rechte gestalte van het kind Gods, verlangend uit te zien naar den glans van het vriendelijk aangezicht des Vaders. De praktijk van het geestelijk leven, gelijk deze in de Schrift geteekend wordt, kent, na de eerste reddende liefde Gods, vervolgens blijde ontmoetingen met den Heere, ervaringen van Zijne gemeenschap en Vaderlijke verkwikking, onderwijzingen des Geestes; — zij kent de goddelijke wederliefde.

Zoo de christen dan doorgaande van de teekenen dezer liefde verstoken blijft, heeft hij zich wel ernstig daarover te bekommeren; hij mag zich niet gunststellen met de overweging, dat God hem eenmaal met Zijn eerste liefdesbetoon heeft opge-

zoekt; maar hij moet zich afvragen of ook ongeachtige dingen of langzamerhand aangewende verkeerde toestanden hem van den Heere vervreemd hebben. Want Jezus zegt: „Zoo iemand Mij liefheeft — Mijn Vader zal hem liefhebben”. Dat is de Goddelijke regel.

Zoek onze ziel dan de liefde tot God in Christus te beoefenen, in begeerig uitgaan tot Hem en bewaren van Zijn Woord; — zoo zal de wederliefde Gods ons niet vreemd blijven.

E.

V. A.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

De zonde tegen den Heiligen Geest.

II.

Uit het woord van onzen Heere Jezus Christus in Matth. 12:31 en 32 (= Marcus 3:28-30 en Lukas 12:10) bleek ons, wat we te verstaan hebben onder de zonde tegen den Heiligen Geest, die geen hope op vergeving laat noch in deze noch in de toekomstende eeuw.

Het is niet, gelijk we zagen, elke zonde tegen den Heiligen Geest; want als de zonde bij uitnemendheid tegen dezen dorden Persoon des goddelijken Wezens, wordt ze door Jezus van alle andere uitdrukkelijk onderscheiden.

Het is evenmin het atheïstisch loochenen van het bestaan des Geestes, want niemand neemt er hoon- en smaadreden op tegen een, die voor hem niet bestaat.

Maar het is, bij overtuiging van Zijn bestaan en van Zijn goddelijke Majesteit, een welbewust en moedwillig smaden en lasteren van den Geest der heerlijkheid.

We zoeken nu een antwoord op de vraag, wat de reden mag zijn, dat er juist van deze zonde, naar Jezus' woord, geen vergeving is.

„Wie eenig woord (van lastering) zal gesproken hebben tegen den Zoon des menschen”, zal, naar Jezus uitdrukkelijk verzekert — bij berouw en bekeering — nog vergeving ontvangen. En evenzo suldt de Schrift nergens alle hoop op vergeving af voor wie zich schuldig maakte aan godslastering in 't gemeen, al moest hij ook naar Leviticus 24 onder Israél met den dood worden gestraft. Er moet dus wel een reden voor zijn, dat met uitnemendheid van alle andere enkel en alleen de lastering van den Heiligen Geest onherroepelijk brengt onder het vonnis der verdoemenis.

En al noemt de Schrift zelve die reden nu niet met name, ze wijst ons toch wel den weg, waarin we, bij eerbiedig nadenken, het antwoord op dit „waarom?” kunnen vinden.

Natuurlijk kan het niet liggen in een onderscheid van goddelijke Majesteit, dat er tusschen de drie Personen in het heilige Wezen onzes Gods zou bestaan. Als één Wezen en oneindig volmaakt, zijn Vader, Zoon en Heilige Geest van dezelfde Majesteit, en moet daarom ook, zoolang we denken aan God in en op zichzelf, d.w.z. buiten zijn betrekking tot de wereld, elk vergriep aan één der drie Personen, ons in gelijke mate voor Hem schuldig stellen.

De verklaring moet derhalve elders te zoeken zijn. Ze moet liggen in het onderscheid tusschen de relatie, tusschen de betrekking, waarin de Heere onze God zich als Vader, als Zoon en als Heilige Geest tot ons stelt.

Want zulk een onderscheid is er metterdaad. Reeds in de schepping, en daarom in de gemeene genade, is het er.

De Vader, als de grond en oorzaak aller dingen, schept, de Zoon, als het Woord en de Wijsheid Gods, schikt en ordent het geschapene; en de Heilige Geest, als de adem Gods, deelt het leven en de bezieling mee. — Reeds in de schepping, en bijgevolg ook in de onderhouding, nadert God Zijn schepsel dus het dichtst in den Heiligen Geest.

In het werk des Geestes was er eens in de schepping en is er nog voortdurend in de onderhouding en regeering de meest rechtstreekste aanraking tusschen God en Zijn creatuur.

En zoo is het nu ook in de herschepping, in de bijzondere genade.

Van den Vader is de aanbiddelijke Ruad Gods tot onze verlossing, en de beschikking van al wat tot Zijn verwerkelijking behoort; ook de zalving en de overgave Zijns Zoons tot onzen Middelaar. In dit alles is de liefde Gods. Doch komen doet deze liefde eerst tot ons in den Zoon, die als Middelaar in de wereld komt, ons vleesch en bloed aanneemt, onder ons „woont”, ingaat in ons leven, onzen vloek en onze ellende op zich neemt, in Zijn dood en opstanding gemeenschap met ons maakt, en straks, als hij verheerlijkt Hoofd in den hemel, Gods verkoren als Zijn geestelijk lichaam aan zich verbindt.

Doch nog dichter dan in den Zoon nadert ons de liefde Gods in den Heiligen Geest.

Hij dringt door tot het leven onzer ziel. Hij komt tot ons in 't binnenste heilgdom van ons innerlijk wezen. Hij klopt aan de deur van ons hart. Hij werkt aan dat hart in gemeene, zoowel als in zaligmakende werkingen: verlichtend, overtuigend,

bestraffend, verontrustend, manend tot bekeering; en Hij doet dat bij alle menschen, doch inzonderheid bij wie er leven onder het licht der bijzondere openbaring, onder 't licht des Woords, onder de prediking des Evangelies.

Want door het Woord doet Hij op hun zielen uitgaan werkingen, zooals aan wie het Woord niet kennen, vreemd zijn, in verlichting van 't verstand, in prikkeling van de conscientie, in aanbeveling van de verlossing, die in Christus is (Hebr. 6).

En dit alles ondersteunt Hij met het getuigenis, dat Hij van den Christus en Zijn Evangelie doet uitgaan in de openbaring van de verlossing, die in Christus is, in de Kerk des Heeren en bij de enkele geloovigen (Matth. 12:28).

Zoo dringt in den Heiligen Geest de liefde Gods nog dichter en teeder op een zondaar aan dan in het werk van den Vader en den Zoon. Ja, zoo komt het werk van Vader en Zoon in den Heiligen Geest eerst recht tot den mensch. Zoo komen, naar Jezus' Woord (Joh. 14:23) de Vader en de Zoon zelf eerst tot hem.

Dichter dan zóó kunnen ze hem niet nadere. En daaruit nu verklaart het zich, dat het lasteren van den Heiligen Geest het schrikkelijkt vergriep is waaraan we ons jegens Gods liefde kunnen schuldig maken; dat het moedwillig, in uiterst verzet afwijzen en smadelijk lasteren van den Heiligen Geest, geen hope laat op vergeving. Waar het daartoe kwam, geraakte de vijandschap tegen God tot haar uiterste boosheid, kwam ze tot aan de grens van het duivelsche, en trad een verharding des harten in, die met overgave aan de verharding gestraft wordt, en daarom geen uitzicht laat op berouw en bekeering en op vergeving der zonden. Zoolke een vader en een moeder ten slotte een kind kunnen opgeven en het hart en huis ontzeggen, als hun liefde ook in haar uiterste worsteling en haar teederst betoon weerstaan werd — zóó laat God een zondaar los, die Hem in het uiterst betoon van Zijn gemeene genade in den Heiligen Geest, welens en willens, onfer smadelijke lastering van Zijn liefde, weerstand en afwees.

We huiveren bij het indenken ervan.

En wie Gods genade in den Geest tot dusver weerstand mag hier huiveren Jezus' Woord is een opgebeven vinger, die hem waarschuwt voor wat ook van zijn weg het schrikkelijkt einde kan zijn.

Maar, aan den anderen kant, late niemand, die er bij huivert zich door den Vorst der duisternis opdringen, dat over hem reeds dit onherroepelijk vonnis zou gesproken zijn. Want die het werkelijk over zich bracht draagt daarvan het teken in een verharding des harten, die zich om zonde noch vergeving meer bekommert, maar, roemend in zijn zonde, met Gods vergeving spelt.

Daarom is het ook ondenkbaar, dat, naar de inzendster, wier vragen we poogden te beantwoorden, zich voorstelt, een mensch, die de zonde tegen den Heiligen Geest bedreef, gebukt zou gaan onder het besef, dat er voor hem geen genade is, en nog minder, dat hij tot schuldbelijdenis zou komen en geen vergeving vinden.

De verharding waartoe hij kwam, sluit dit uit.

Vreeland.

K. FERNHOUT.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Het Geestesleven der Natuurvolken.

Van de hand van den heer Kluis, Herv. predikant te Angeren, verscheen onder bovenstaanden titel een boek, waarop wij in deze rubriek gaarne de aandacht vestigen, omdat de recensiebrink geen voldoende ruimte biedt.

Ongeveer tien jaren geleden werd door den Zendingstudieraad uitgegeven „Animisme en Christendom”, waarin de heer Winckel het geestesleven der heidenen beschreef voor zendingstudiekringen. Het duurde echter niet lang, of het bleek, dat de theorie over den godsdienst der heidenen, daarin uiteengezet, niet geheel met de werkelijkheid overeenstemde. Diepergaand onderzoek leerde met name de zendingen, dat de naam Animisme volstrekt niet den geheelen heidenschen godsdienst dekte, zelfs was het Animisme niet de hoofdtrek; op den voorgrond moest worden gezet wat men onder den naam Dynamisme heeft samengevat.

Is het niet vreemd, dat nu eerst het heidendom in zijn diepten gekend wordt? Waarlijk, men is er niet mee klaar, door te zeggen, dat heidenen afgodendienaren zijn. Voor welke ingewikkelde moeilijkheden gij komt te staan, zoo gij met heidenen in aanraking komt, kan dit boek nu u leeren.

Eerst iets over het uitwendige.

De Z. S. R. heeft het keurig uitgegeven. De vels platen, de aangename druk, de overzichtelijke in-deeling, alles lokt het lezen uit.

Na een Inleiding, waarin de begaafde schrijver met nadruk wijst op de moeilijkheid, om het geestesleven der natuurvolken te leeren kennen, behandelt hij achtereen volgens de drie karakteristieke hoofdtrekken van het heidendom, n.l. het Dynamisme, het Animisme en de Godenleer, om daarna, in twee hoofdstukken er op te wijzen, hoe het

Evangelie bij werkt. In 't waarbij dit wordt dit a

Wat wil

„Een dui sig denken koloniën en woord van verzekerd; dat Ds Kl van oordeel spraken; „lecturalistise heeft zich i beperkt, m merkelijk „Woord-vo leven”; ma torug.

Het is e bewonderin Angeren, di niet alleen den heiden in staat is te onderwij

Wij kuni

Gemakkel den schrijv al wordt d om te ver om alles in het einde i zijn als We religie syst deelen, en afzonderlijk dit boek le heidenschei met al zijn

Zeer syn tuiging van Gereformee evolutie-sta prijsgeven.

Kluis val dienst de o noot: „Ook grepen ku een object

Gods, als ziel in de hetgeen G heeft. En t Dr. Warner scheid in tusschen Evangelie kan worde geestesleve gelijkwaard stelling”.

Hiermee wij het e verwezen het Woord

Opmerke boek niet ken” spre hand. Het grip „heic Boeddhiste over deze

schrijven natuuryolk de meest kennen”, e (de hen o door haar

Nu, deze hier ten v niet tot b zijn „leves

Wannee wondert b boek koos b.v. Dr A schrift „H genoemd

Het ligt het woors vangen; r neemt hij tesleven;

En hier heeft ons heid zijn

Reeds c stichten. Westersch En daaro hen, hij E ook daari beel de m en het t dit alles

geen gods Hiermee

bekeering; sonderheid d'oor open- de predi-

in zielen Voord niet i verstand, onbeveling ebr. 6). geluigenis, gelie doet essing, die en bij de

leide Gods e aan den Zoon. Ja, in den nsch. Zoo de Vader

tuaderen. lasteren st vergriep te kunnen terst ver-

den Hei- ing. Waar hap tegen te tot aan en verhar- e aan de geen uit- vergeving roeder ten- st hart en ar uiterste aan werd e Hem in genade in nnder sma- and en af-

tot dusver Word is tuwt voor einde kan

hand, die duisternis erroepelijk t werkelyk en in een nde noch nd in zijn

, maar de beantwoor- ande tegen- aan onder de is, en tou komen

ut dit uit. NHOUT.

Herr. pre- nstaanden tek gaarne isierubrick

den Zen- en Chris- estesleven studiekin- bleek, dat nen, daar- rkelijheid eerde met nisme vol- godsdienst- hoofdtrek;

wat men ngevat. reideendom men is er idenen af- elde moei- heidenen leeren.

n. De vele itelijke in- e schryver e het gees- nnen, be- kteristieke t Dynamis- m daarna , hoe het

Evangelie bij de natuurvolken ingang vindt en door- werkt. In 11 hoofdstukken, omvattende 200 bl., waarbij dan nog 30 bl. aantekeningen komen, wordt dit alles behandeld.

Wat wil dit boek?

Een duidelijk beeld geven van het godsdienstig denken der Heidenen in onze Oost-Indische koloniën en elders, wordt met het gezaghebbend woord van Dr. Alb. Kruijt in een korte inleiding verzekerd; terwijl deze als zijn meening uitsprekt, dat Dr. Kluin hierin geslaagd is. Toch zijn wij van oordeel, dat Dr. Kruijt wat eenzijdig heeft gesproken; „godsdienstig denken” klinkt erg intellectueel, de schrijver van dit kostelijke boek heeft zich dan ook volstrekt niet tot het „denken” beperkt, maar het „leven” laten zien. Wel opmerkelijk is dan ook, dat Dr. Kluin in zijn eigen „Woord-vooraf” den titel handhaaft van „geestesleven”; maar wij komen op deze kwestie straks terug.

Het is een voortreffelijk boek, en wij gevoelen bewondering voor den sympathieken pastor uit Angeren, die onder zijn drukken pastoralen arbeid niet alleen voor zichzelf genoegzame kennis van den heidenschen godsdienst verwierf, maar ook in staat is door het schrijven van dit boek anderen te onderwijzen.

Wij kunnen veel goeds van dit werk zeggen.

Gemakkelijk leest het niet; of liever, de stijl van den schrijver is wel helder en klaar, maar de stof, al wordt deze ook volkomen beheerscht, is zwaar om te verstaan. De volle aandacht moet er bij, om alles uit elkaar te houden; en dan zijt gij aan het einde wellicht nog niet geheel bevredigd. Wij zijn als Westelingen zoo geneigd, om de heidensche religie systematisch te verdeelen en onder te verdeelen, en alle overtuigingen en verschijnselen in afzonderlijk geëtiqueteerde hokjes te zetten. Maar dit boek leert u, dat dit niet gaat. Wij hebben den heidenschen godsdienst te nemen zooals hij is, met al zijn duisterteden en tegenstrijdigheden.

Zeer sympathiek doet ook aan de positieve overtuiging van den schrijver, die, hoewel niet der Gereformeerde richting toegedaan, hem toch het evolutie-standpunt der religionsphilosophen doet prijsgen. De heidensche godsdienst is vlg. Dr. Kluin v a l s c h e godsdienst, en de Christelijke godsdienst de eenig ware. Hij schrijft op bl. 28 in een noot: „Ook zal de heidensche godsdienst niet begrepen kunnen worden zonder het aannemen van een objectieven factor, d.w.z. zonder openbaring Gods, als men wil: algemeene openbaring”. Hij ziet in de heidensche religie een verbastering van hetgeen God oorspronkelijk den mensch gegeven heeft. En met instemming haalt hij het woord van Dr. Warneck aan bl. 157: „We doen wel, het onderscheid in het oog te houden, dat Dr. W. maakt tusschen aanknoopingspunten voor het Evangelie en gronden, waarop het Christendom kan worden opgebouwd. Die vinden wij in het geestesleven der natuurvolken niet. Er is geen gelijkwaardigheid, doch alleen grondleggende tegenstelling”.

Hiermee kunnen wij ons vereenigen, al achten wij het een gebrek, dat niet meer rechtstreeks verwezen wordt naar de Heilige Schrift, die als het Woord van God ons deze dingen leert.

Opmerkelijk is, dat Dr. Kluin in zijn titel van het boek niet van „heidenen,” doch van „natuurvolken” spreekt. Echter ligt de verklaring voor de hand. Het woord „natuurvolken” verenigt het begrip „heidenen”. Immers, ook de Hindoes, de Boeddhisten, de Shinto's enz. zijn heidenen; maar over deze spreekt het boek niet. Zelf verklaart de schrijver in een noot op bl. 13 wat hij onder natuurvolken verstaat, als hij zegt: „volkeren, die de meest primitieve samenleving hebben, die wij kennen”, en ook: „volken, die zich met de natuur (de hen omringende wereld) vereenzelvigen, of die door haar beheerscht worden”.

Nu, dezen „natuurmensch” teekent Dr. Kluin ons hier ten voeten uit. Hij beperkt zich dus volstrekt niet tot het „denken” van den heiden; wij krijgen zijn „leven”, en wel zijn „geestesleven”.

Wanneer dit in het oog gehouden wordt, verwordt het u niet, dat hij niet als titel van zijn boek koos: „De heidensche godsdienst”, zooals b.v. Dr. Adriani zijn nog steeds lezenswaardig geschrift „Het mimistisch heidendom als godsdienst” genoemd heeft.

Het ligt niet in de bedoeling van den schrijver het woord godsdienst door geestesleven te vervangen; maar, als wij het goed hebben begrepen, neemt hij den godsdienst als een deel van het geestesleven; geestesleven is hem meer dan godsdienst.

En hier schuilt nu o.i. eenige verwarring. Hij heeft ons tenminste nog niet overtuigd van de juistheid zijner onderscheiding.

Reeds de naam geestesleven kan hier verwarring stichten. Want daaronder valt toch naar onze Westersche terminologie ook de wetenschap enz. En daarover wil Dr. Kluin het natuurlijk niet hebben; hij bedoelt het godsdienstig geestesleven. Maar ook daarmee is niet genoeg gezegd, daar hij b.v. heel de magie, de tovenarij dus, en het fetischisme en het totemisme van den godsdienst afzondert; dit alles is, wel geestes- (of geestelijk?) leven, maar geen godsdienst.

Hiermede vervalt o.i. de tot dusver heerschende

meening, dat de heiden zoo allesszins godsdienstig is, daar heel zijn leven met den godsdienst is doortrokken. Werd zelfs niet het koppensnellen als religie aangemerkt? Maar in dit boek wordt uit het geestesleven een stuk uitgenomen, dat dan godsdienst wordt genoemd.

Hoe de schrijver daartoe komt? Wel, omdat hij den godsdienst omschrijft als de zekerheid van een hoogere bovenzinnelijke wereld en het besef van afhankelijkheid en verplichting tegenover de machten, die deze wereld beheerschen. Met een definitie, die aan de Schleiermacheriaansche filosofie doet denken, is Dr. Kluin tot het geestesleven der natuurvolken gegaan, en heeft toen alles, wat hij daar niet in overeenstemming met deze definitie vond, als niet behoorende tot den godsdienst geschrapt. Maar dit gaat o.i. niet aan. Wij hebben niet te vragen, wat wij vlg. een philosophische bepaling voor godsdienst houden, maar wat de heiden zijn godsdienst acht. En dan schijnt het ons nog steeds toe, ook na bestudeering van dit uitnemend geschrift, dat de magie enz. een integreerend deel van het heidensch godsdienstig leven uitmaakt.

Trouwens, de schrijver wijst zelf op Roomsche gebruiken, die aan de heidensche magie doen denken, bl. 72 v.v. Maar maken dan de reliquien, het wijwater, de wijkaarsen enz. enz. geen deel uit van het godsdienstig leven der Roomschen? Evenzeer als die hygelovige gebruiken in den Roomschen godsdienst zijn opgenomen, zijn ook magie enz. een stuk van den godsdienst der natuurvolken. En de mededeeling, dat de Afrikaner onderscheid maakt tusschen den tovenarij en den priester, doet deze meening niet teniet.

Doch wij moeten eindigen. Een opmerking moet ons echter nog van het hart. De geleerde schrijver haalt alle mogelijke en onmogelijke literatuur aan. Alleen de Gereformeerde heeft hij vergeten. In elk geval zwijgt hij er over. Slechts één keer wordt terloops Soemba genoemd, maar over het geestesleven daar worden wij niet ingelicht. Is het tijdschrift „De Macedoniër” aan Dr. Kluin onbekend? Het is niet aan te nemen. Heeft hij heelemaal geen kennis genomen van hetgeen over de onderzoekingen van het Soembaneesche geestesleven ook op andere wijze is gepubliceerd? Dr. Kluin staat te hoog, om onze Gereformeerde zending te negeren. Maar nu hij dit toch gedaan heeft, is hij zelf de oorzaak, dat zijn boek niet met die sympathie begroet wordt door onze Gereformeerde menschen, als het wegens zijn overige voortreffelijkheid waard is.

J. D. WIELENGA.

PERS-SCHOUW.

Kerkelijke examens.

Eenigen tijd geleden begon „De Razijn” een reeks artikelen over de kerkelijke examens in verband met de vraag, of het wenschelijk is, op de oude manier te blijven voortzetten, met name, wat de volledige uitoefening van het stemrecht der ouderlingen betreft en hun actief deelnemen aan het examen. Iets ervan hebben we hier meegedeeld. Sinds hebben verscheiden kerkbodes zich uitgelaten in den zin, die van te voren vast te stellen was: alles laten, zooals het voor jaren en jaren vastgesteld is. Voorzover daarbij argumenten gebruikt zijn, is dit te waardeeren. Voorzover het een weinig suja-suja-gedoe was, zonder eenig argument, was het niet zoo min bespreking waard, als het overige, dat in de kinderkamer pleegt te geschieden. Dr. Rullmann heeft een helder en interessant historisch overzicht gegeven. We waren voornemens, het stuk in deze rubriek een plaats te geven. Maar omdat de copie van den laatsten tijd telkens weken moest blijven overstaan, is het thans te laat geworden. Bovendien heeft het stuk in haast alle kerkbodes gestaan. Maar het volgende artikelje is kersvers. En omdat het niet onvoorwaardelijk alles bij het oude laten wil, heeft het minder kans, overgenomen te worden, tenzij enfin. Hier volgt het:

Zullen we ook een soort opleiding voor de broeders ouderlingen invoeren, gelijk dit ook werkelijk wel eens is bepleit? We gelooven niet dat een poging daartoe zoo heel veel kans van slagen heeft en daarmee zou men er ook nog niet zijn, tenzij men dan aan de opleiding der opzieners dezelfde eischen stelde, als aan die van een dienaar des Woords. Anders kunnen de opzieners toch niet over een examen der dienaars oordeelen. Moeten dan de eischen van het examen der predikanten omlaag worden gehaald, tot zoover, dat ook de broeders opzieners in doorance daarover oordeelen kunnen? We nemen de manier waarop bij onze kerkelijke examens wordt geëxamineerd, volstrekt niet in ieder opzicht in bescherming. Het kon er wel eens een beetje minder schoolsch, en een beetje meer praktisch bij toegaan. Het is echter de vraag, of de examinandus er bijzonder door zou worden gehaat. Maar aan een vermindering van de eischen van de examens zelf, zal wel evenmin kunnen worden gedacht. Daarmede zou ook ons kerkelijk leven zelf cultureel niet weinig worden omlaag gehaald. Het is niet onaardig eens te hooren wat onze „vaderen” daarvan zeiden, die natuurlijk ook hierbij reeds voor dezelfde kwestie hebben gestaan. Deger dagen viel, terwijl wij in de handelingen van onze oude kerkelijke vergaderingen snuffelden, ons oog er op. Onze oude gereformeerde vaderen

waren er zeer wel op gesteld, dat ook de ouderlingen de examens bijwoonden en mede een stem hadden in het kapittel. Zij waren echter niet zoo onpraktisch, om per se te willen, dat daarbij de stem van den onderling dezelfde waarde had, als die van de dienaar des Woords. Zoo lezen we in de Acta van de provinciale Synode van Leeuwarden, 5 Maart en verv. 1005, waar niemand minder dan Johannes Bogerman, predikant te Leeuwarden, praeses was: „Oick sullen in den examens van leere, doch principaelyk van leven d' ouderlingen present te zijn” (art. 43). De Synode maakte dus wel degelijk een onderscheid wat het oordeel der ouderlingen betreft. Scherper laten zich echter nog de besluiten der Generale Synodes uit. Op de Nationale Synode van Dordrecht gehouden in 1578 lezen we onder de aangenomen „Particuliere vragen”: „Of de Ouderlingen in het exameneeren der Dienaar in de Classicale Vergaderingen zou wel stemmen zullen hebben, als de Dienaar zelve?” En het antwoord was: „Nopende de zuiverheid der Leere, daar moet men wel hooren het advies der Ouderlingen, maar het regt om toe te stemmen, komt den Dienaar eigenlyk toe, doch over de gave van uitspreken en andere diergelyke gaven zullen de Ouderlingen ook hare keurstemmen geven” (15). En in de handelingen der Nationale Synode van Middelburg 1581 als „vraag 106: „Of in 't examen der Dienaar des Woords het oordeel van der Leere so wel bij den Ouderlingen en Diaconen als bij de Dienaar staen sal?” En het antwoord was: „De Ouderlingen en Diaconen sullen wel aangaende 't examen des levens en wandels stemmen hebben, so wel als de Dienaar; maar so vele de Leere belangt sullen sy advies mogen geven, maar de Dienaar alleen stemmen hebben”. Onze oude „vaderen” waren dus niet zoo bang voor het instituut van „zwijgende ouderlingen” wanneer dit nu eenmaal niet anders kon. Laten ook wij oppassen geen „Principien-reiter” te worden.

Overigens kan men hieraan toevoegen, dat Dr. Rullmann volkomen terecht heeft opgemerkt, dat de vaderen een anderen tijd beleefden dan wij, en dat het wetenschappelijk examen in den goeden ouden tijd lang niet zoo goed geregeld was als bij ons. In het algemeen kan het ons dan ook vrijwel koud laten, wat de vaderen over deze dingen dachten. Want zij waren niet onfeilbaar; wij hebben de zaak der vorming van predikanten veel beter voor elkaar, dan zij, en het komt er nu maar op aan, uit eigen oogen te zien. Ik denk, dat we wel een beetje vreemd zouden kijken, als b.v. „De School met den Bijbel” een pleidooi begon voor de gedachte, dat geen enkel onderwijzer aan onze scholen mocht optreden, voor en alser hij tweemaal wel en deugdelijk was geëxamineerd door een vergadering, bestaande uit twee afgevaardigden van alle schoolbesturen in de omgeving, waarbij dezen dan af te vaardigen zouden zijn „naar toerbeurt”. Overigens kan ieder die wil, deze vergelijking beentje lichten, want elke vergelijking, ook deze, gaat mank. Suja, suja.

Toch kan voor de vadervolgers nog dienst doen deze tirade uit de acta van de Nat. Syn. v. Dordt, 1578: „Maer soo vele den ghenen aengaet, welke de vniuersiteit van Leyden ofte eenighe andere vniuersiteit onser Religie bequame gheoorloecht sal hebben, en sullen van nieuws niet gheexamineert worden, wel verstaende soo vele de leere aengaet”.

Of deze resolutie der vaderen, te Middelburg vergaderd in 1581: „Offt die Dienaar, welke wijs de Vniuersiteit van Leyden oft eenighen ander (professie doende van die ghereformeerde religie) ghereopen werden, vanden Classe moeten ondersocht wesen? Antw. Het sal genoech zyn, dat sy door een wettelijk getuychenisse behooren, dat sy van de professoren der Theologie gheexamineert ende gheapprobeert zyn”.

Of deze opmerking van Middelburg, 1581, die te vergelijken is met de reeds vele jaren voores tot de ouderlingen gericht vraag, om a.v.p. ook eens een woordje mee te spreken al examineerende, alsmede met de uitdeeling van examenvakjes onder de dominees naar de wijze van zwarten Piet, die pepernoten atroot: „Sullen eenewel de Examina niet lichtelijk nochte enachtamenick maer ernstelick ghedaen worden.... nae discretie van een ieghelicke Classe, welke niemandt dan die ghenouch ervaeren syn, daertoe verordenen zal”.

K. SCHILDER.

BOEKBESPREKING.

„Het Lichtende Spoor”, door L. Penning.

Als laatste zending van den 27en jaargang ontvingen de leekenaren op de Chr. Bibliotheek van den heer G. F. Callenbach te Nijkerk bovengenoemd werk. Ons oordeel erover kan gunstig zijn. Het is boeiend geschreven, en de strekking is Christelijk; een heel enkele keer wil de schrijver „preken”. In het begin moge het boek eenigszins langdradig zijn, doch weldra raakt de heer Penning op dreef. Ge wordt hier naar Zuid-Afrika gebracht in den tijd na den vergoefs gevoerden onafhankelijkheidsstrijd, en zoo ontvangt ge een diepen blik in de ellende en den smaad over het edele Boerenvolk uitgestort. Ook treft het u, dat de Boeren hebben geleerd, dat werken een roeping Gods is. De karakters worden uitnemend geteekend, vooral van Lambertus Stade en Frikkie.

J. D. W.